

Fák a betonrengetegben

A téma történelmi kalandozásra készítt: hiszen a régészek által hitelesen rekonstruált Babilonban már az időszámítás előtt 600-ban megtalálhatók a függőkertek, a főtutakat szegélyező pálmások. Az időszámításunk szerinti évszázadokban főleg a római villák mellett találkozunk fákkal s más növényekkel. Igaz, ezek főként gyümölcs termesztésre szolgáltak. De van közelebbi hazai példánk is. Fentmaradt Erhardt Schön fametszete, amely a budai Várkertet ábrázolja az 1541-es ostrom idején. Ezen világosan kivehetők a szépen telepített gyümölcsfák. A fák tömeges megjelenése városainkban azonban nem régi keletű, csupán néhány évszázadra tehető.

A múlt századtól maig

Pest-Buda történetében például az első fasort 1789-ben telepítették a Duna-parton, a mai Vigadó, illetve Tudományos Akadémia közötti partszakaszon. Néhány évvel később, az 1800-as évek elején ültették az első budai fasort, a mostani várbeli Tóth Árpád sétány helyén. A reformkor szakban, a XIX. század első felében aztán már egymást követték az újabb fasorok; ekkor tették a legnagyobb parkokat nyilvános kertekké. 1810 körül létesült a mai Gorkij fasor, a Károlyi-kert építése pedig az 1830-as évek elejére tehető. 1867-ben, a kiegyezés évében kezdtek meg a Népliget fásítását. A budapesti parkok fejlődésének szempontjából is jelentős esztendő 1919, amikor a Tanácsköztársaság néhány hónap alatt e téren szintén maradandót alkotott: a lakosság előtt megnyitotta a Margitszigetet és a főúri kastélyok kertjeit, s ekkor létesültek Budapesten az első gyermekjátszóterek, szám szerint húsz.

A második világháború minden pusztítása ellenére az azt követő 35 évben a főváros — újjáépítésével és rohamos fejlődésével együtt — játszóterek, parkok, sétányok tömegével gyarapodott. Budapesten most négyszer annyi a közcélú zöldterület, mint a felszabadulás előtt, 1938-ban volt, és a fasorba kiültetett fák száma az akkori 160 ezerrel maig több mint félmillióra gyarapodott.

A város fejlődése, az építkezések terjeszkedése mindinkább megkívánja a fák, a zöldterületek védelmét. Sok gondot okoz, hogy egy-egy nagyobb lakótelep megépítésénél háttérbe szorul a környéken található idősebb fák védelme, megóvása. Igaz, egyik-másik új lakótelepünkön már fölfigyeltek erre is, így például a fővárosban a Kerepesi úti lakótelep kőbányai részén vagy Debrecenben, az újkerti lakótelep építésénél. A hanyagságból vagy kényszerűségből kiirtott fák helyébe — éppen a gyorsabb pótlás érdekében — mind több előnevelt fát ültetünk ki. A régebbi négyéves fácskához képest most nyolc-tízéveseket telepítünk; Budapesten az évi tízezer sorfából háromezer ilyen előnevelt, idősebb fa.

Szerep a környezetvédelemben

A fáknak a városokban persze nemcsak esztétikai szerepük van, hanem védik, egészségesebbé teszik a környezetet is. A kutatók véleménye szerint egy 80 éves fa egy év alatt — a vegetációs időszakban — 200 kilogramm oxigént termel, s ez több mint egy felnőtt ember évi szükséglete. A városi fák környezetvédelmi szerepe éppen abban van, hogy ott fejtik ki hatásukat, ahol a legnagyobb szükség van rájuk.

A környezeti szennyeződésnek — mint ismeretes — három fő oka van: az ipar, a háztartások tüzelése és a közlekedés rohamos növekedése. A fejlett országokban az ipart már erősen rendszabályozzák, vagy legalábbis megkezdődött ez a folyamat. Az 1976 márciusában hozott környezetvédelmi törvényünk hazánkban is határozottan intézkedik ez irányban. A gáztüzelés elterjedése csökkenti a háztartási szennyezést, s némely ipari üzemeknek a nagyobb települések belső területeiről, a fővárosból való kitelepítése ugyancsak elősegíti a fák védelmét, s ezzel a kellemesebb, kulturáltabb környezet kialakítását. Nagyobb gondot okoz a közlekedés. Ezért kíváltképp azokon a helyeken, ahol a forgalom a legjobban sűrűsödik, mind fontosabb a fák, a növény-

zet szerepe. A Köjál felmérése szerint a főváros 525 négyzetkilométeres területére egy év alatt 90 ezer tonna por rakódik le. Hatalmas jelentősége van tehát a városi fasoroknak, amelyek ezt a hatalmas mennyiségű szennyeződést, legalábbis jelentős részét, megkötik.

A városi fák mindezért rendszeres ápolásra szorulnak. Fontos az ültetés jó időpontjának megválasztása, ám a megeredés esélye sokban függ az utólagos gondozástól is.

A biológiai védekezésnél is nagyobb feladat a fáknak a város rohamos terjeszkedése elleni védelme. Mit jelent ez? Az igények és a lakosság növekedése miatt például új és nagyobb teljesítményű közművezetéseket, telefonkábeleket fektetnek le. Meg kell tehát bontani a járdákat, s ezt a munkát akadályozzák az esetleg éppen ott sorakozó fák. Hasonlóan gondot okoz a közlekedés fejlődése, a felsővezeték használatát veszélyeztető terebélyesedő fák, a lombkoronák. Napjainkra olyan ellentmondásos helyzet alakult ki, hogy a városnak minél inkább szüksége lenne a fákra, annál inkább az útjában állnak; mindennapos példák igazolják: a fákkal kapcsolatos szemlélet történelmi lépéshátrányban van a város fejlődéséhez képest.

Következetes védelmet

Mi lehet a megoldás? A válasz nem is olyan egyszerű. Hiszen előfordulhat, hogy egy-egy fát óhatatlanul ki kell vágni. Mégis az a gyakoribb, hogy indokolatlanul pusztítjuk a városi növényzetet. S nemcsak egy-egy fáról van itt szó. Kevés világvárosnak van olyan csodás fekvése, mint Budapestnek. Ezért csak egyet lehet érteni azokkal, akik fejcsóválva, mi több, növekvő aggodalommal és elkeseredéssel szemlélik, hogy némelyik budai hegyoldalon már-már úgy sorakoznak a házak egymás mellett, mint a Belvárosban. Világjelenség az a törekvés, hogy akinek módja van rá, zöldövezetbe, villákba költözik. De ennek a törekvésnek nem szabad keresztetnie a nagy többség, az egész lakosság olyan irányú igényét, hogy hétvégeken, séták vagy kirándulások alkalmával megfelelő zöldterületet találjon. Ezért vetettek gátat intézményesen a budai hegyekben a mértéktelen építkezéseknek.

Védjük tehát a várost. De gyakran az intézmények sem tudják eldönteni: van-e elegendő indok egy-egy fa kivágására, amely útjában áll az építkezésnek; hiszen mindkettő — a fa megóvása s az épületek előkészítése is — közügy, társadalmi érdek. Mind nagyobb tehát a tervezők, az építésszek felelőssége, akik igen sok hazai példán okulva, de a nemzetközi — Angliától Bulgáriáig sorolható — megoldások ismeretében is rengeteget tehetnek a fák védelméért.

De apellálnunk kell a lakosság lelkiismeretére is. Hányszor tapasztaljuk, hogy sérült lelkű emberek kitördelik a facsémeket, letördelik az ágakat, hirdetések, plakátokat szögeznek a fák törzsére. Nem csupán biológiai, környezetvédelmi, azaz eszmei értéket óvunk akkor, amikor fellépünk mindez ellen, hanem pénzben is nagyon jól kifejezhető közvagyon. S minél öregebb a fa, annál nehezebb pótolni, ha elpusztul: egy tízéves fa 600 forintba kerül, a 70–75 éves értéke 35–40 ezer forint. S persze a pénzbeli káron felül, évtizedekbe is beletelik, amíg hasonló nagyságúra nő, terebélyesedik az újra ültetett növény.

Ültessünk fát!

Cikkünk tanulsága: a védelem mellett feladatunk a faültetés. Hiszen a fa a természetet hozza közel a városi emberekhez. Hiába emelünk szép épületeket, ha létrehozásukkor kivágjuk a fákat, és nem ültetünk helyettük újakat. Hazánkban a legutóbbi esztendő fásítási akciói jó példával szolgálnak arra, hogy a lakosság mennyire aktívan kapcsolódik be ebbe a nemes tevékenységbe. Az országos mozgalomban, s nyilván annak keretein kívül is, mindenki tehet valamit a fák védelméért; környezetünk megóvásáért, kellemesebb, szebbé tételéért.

Dr. Radó Dezső

a Fővárosi Kertészeti Vállalat igazgatója